

O živinoreji v kmetovalcu v letu 1911

Leta 1911 je izhajal osemindvajseti letnik strokovne revije Kmetovalec in od pričetka njegovega izhajanja je letos 127 let. Tudi ta letnik je urejeval gospod Gustav Pirc, ravnatelj kranjske kmetijske družbe. Urednik je skrbel, da je bil Kmetovalec na visoki strokovni ravni in da je prihajal na domove številnih članov Kranjske kmetijske družbe. Njegova posebna zasluga je, da je kmetijsko družbo približal kmetom in zelo povečal število njenih članov (na 10.000 v letu 1912) ali povedano drugače, tako je revija Kmetovalec našla pot v številne kmečke domove. Ob tridesetletnici izhajanja Kmetovalca je urednik v članku »30 let« med drugim zapisal: »Skromna je bila prva številka našega lista in le težko je bilo premagati mogočno sebičnost, da je smel »Kmetovalec« sčasoma izhajati kot strokovno dostojen list in kot dostojno glasilo c. kr. kmetijske družbe kranjske. Po premaganih ovirah se je pa list polagoma razvil v najboljši in največji jugoslovanski kmetijski list.« Zasluge Gustava Pirc za kranjsko kmetijstvo so neprecenljive. Žal predlog, da bi se mu sedanja kmetijska srenja oddolžila vsaj s skromno spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši v Škofji Loki, ne najde in ne najde plodnih tal.

Kaj so takrat v 28. letniku leta 1911, pred sto leti, pisali o živinoreji, mlekarstvu,

perutninarstvu in čebelarstvu? V letnem kazalu je navedeno pod »Živinoreja« 24 člankov, pod »Mlekarstvo« dva, pod »Perutninarstvo« šest in pod »Čebelarstvo« en članek. Nekaj smo jih izbrali, da bomo lahko presodili strokovni utrip tistega časa. V pojasnilo bomo zapisali še kakšno novico iz drugih revij in na koncu dodali spisek v letu 1911 izdanih strokovnih knjig in tiskov na področju živinoreje. Tudi letos želi ta sestavek spodbuditi k raziskavam zgodovinskega razvoja slovenske živinoreje.

PREDSTAVITVE

1. Bibliografija izbranih objav na področju živinoreje, mlekarstva, perutninarstva in čebelarstva v Kmetovalcu v letu 1911

- Nekaj o prašičereji. 28/1911 št. 10, str. 95-97, Kmetovalec.
- nazadovanju (degeneriranju) vpeljanih živinskih pasem. 28(1911) 20, 194, Kmetovalec
- Občni zbor c.kr. kmetijske družbe kranjske. 27(1910)22, str. 225-227 in 23, str. 235-236 in 24, str. 246 in 28(1911)1, str. 9-10, 2, str. 18-19 in 4, str. 45, Kmetovalec
- Hladnik. V čem naši kmetovalci največ greše pri živinoreji. 28(1911)5, str.

- 48-49, Kmetovalec
- Zidanšek. Veselje do živine. 28(1911)19, str. 185, Kmetovalec
- Važnosti mlečne hrane za teleta in o njenem učinkovanju. 28(1911)6, str. 58-59, Kmetovalec
- Hlevske prevetrovalne naprave. 28(1911)6, str. 57-58, Kmetovalec
- Nekaj o naših hlevih. 28(1911)14, str. 133-136, Kmetovalec
- Kako žival prebavlja krmo. 28(1911)4, str. 37-38, Kmetovalec
- Jasli za goved. 28(1911)8, str. 173-174, Kmetovalec
- Hlev za goved z ameriškimi kravji vrtniki. 28(1911)7, str. 68-69, Kmetovalec
- Breje prasice. 28(1911)11, str. 111-112, Kmetovalec
- Pirc Gustav. Govedoreja. R. Legvart: živinoreja, druga knjiga. 28(1911)9, str. 86-87 in 10, str. 99-100 in 11, str. 113-114, Kmetovalec
- Molža s strojem. 28(1911)2, str. 12, Kmetovalec.
- Posoda za vodo za perutnino. 28(1911)17, str. 17, Kmetovalec.
- Kranjska čebela v svetovnem prometu. 28(1911)17, str. 168-169 in 18, str. 179, Kmetovalec.

2. V čem naši kmetovalci največ greše pri živinoreji

Avtor Hladnik piše o napakah pri reji živine. Na prvo mesto je postavil prehitro odstavitev telet. Prezgodnja odstavitev, ko tele še ni navajeno na drugo krmo, ima za posledico njegov slab telesni razvoj. Priporoča, da ima tele dostop do mleka do dvanajstega tedna in da se ga že zgodaj privaja na drugo krmo – seno. Dodaja naj se jim otrobe in oves. Avtor opozarja tudi na napake pri krmljenju odrasle živine. Svetuje pravilno (ne predrobno) zrezano in suho krmo, dodajanje močnih krmil. Vsako spreminjanje krmljenja pa naj se izvede postopoma.

3. Veselje do živine

Zidanšek se v članku spominja svojega profesorja živinoreje, ki je na koncu svojega predavanja poudaril: »A za živinorejo je treba srca, veselja in ljubezni«. V nada-

GEA Farm Technologies

AVTOMATIZACIJA V HLEVU

Robot za molžo krav **MI ONE**-Multiboks
(molža do 250 krav)

Francetova 6, 2380 Slovenj Gradec,
Tel.: 02/88 41 619, info@feniks-sg.si

• Molža • Krmljenje • Hlajenje • Hlevska oprema •
• Strokovno svetovanje in projektiranje • ProMilk •
• nega in čiščenje vimena • čistilna in dezinfekcijska sredstva •

www.westfaliasurge.com

ljevanju poudarja, kako je delo v hlevu v Švici in na Holandskem častno opravilo. Živinorejec, ki je z veseljem živinorejec, živali pridno opazuje. Pri tem jim skuša ugoditi v njihovih potrebah. Poudarja pomen reda pri krmljenju, gibanja živali na prostem in veselja do živine, ki se ga lahko tudi pridobi.

4. R. Legvart: Živinoreja, druga knjiga: Govedoreja

Gustav Pirc je treh nadaljevanjih zelo kritično strokovno ocenil knjigo Govedoreja, ki jo je napisal R. Legvart in je bila objavljena v letu 1910. Najprej se je dotaknil uporabljenih strokovnih izrazov, ki so večinoma tujke, in avtorju očita, da ne pozna slovenskih strokovnih izrazov, ki so znani vsakemu kmetu. Uporabljeno slovenščino je poimenoval »barbarsko slovenščino«. V strokovni oceni je kritičen do opisa gradnje in notranje ureditve hlevov (med drugim oporeka debelim zidovom – avtor v enem delu priporoča celo meter debele zidove iz opeke) in nasvetov ob porodu. Nadaljevanje ocene, ki ga obeta zapis pri tretjem nadaljevanju, pa ni objavljeno.

5. Občni zbor c. kr. kmetijske družbe kranjske

Že v letu 1910 so bili objavljeni prvi deli poročila, kjer lahko beremo:

Govedoreja je družba pospeševala steno, da je skrbela za dobavo čistokrvnih bikov plemenjakov, ki jih je s pomočjo državne podpore oddajala živinorejcem po znižani ceni. L. 1900, je družba oddala 85 bikov – plemenjakov, in sicer simodolske, pingavske, pomurske, algaške in murške pasme.

Premovanje zboljšanih govejih hlevov se je zvršilo po predp. s. c. kr. kmetijskega ministrstva na podlagi posebnega razpisa. Za darila se je zglasilo na podlagi tega razpisa 100 prosilcev, ki so svoje hleve pravoceno zboljšali. Vsi prijavljeni hlevi so bili po družbenih zastopnikih pregledani in natančno ocenjeni. Na predlog glavnega odbora je c. kr. kmetijsko ministrstvo odobrilo premovanje 61 hlevov, in sicer s skupno pobudo v znesku 8090 K.

V prvem nadaljevanju poročila iz leta 1910 je opisano pospeševanje »Svinjereje«, ki jo je družba »pospeševala z oddajo čistokrvnih plemenskih prašičkov velike bele angleške pasme, ki so se nadobavili iz priznanih rej. Oddajali so se s pomočjo državne podpore po znižani ceni«. Nadalje poroča o pomenu cepljenja proti rdečici, pospeševanju konjereje in čebelarstva ter velikem pomenu kmetijskega pouka.

Pospeševanje čebelarstva je glavni odbor prepustil »Slovenskemu čebelarstvu«, ki jako marljivo deluje. To društvo marljivo prireja čebelarstvo shode po vsaj deželi, izdaja poseben čebelarški strokovni list ter šteje danes že voliko nad tisoč udov. Glavni odbor je društvu za leto 1909 izposloval 1000 K državne podpore in še posebej 500 K za čebelarški potovalni pouk.

Največjo važnost je glavni odbor pokladal na kmetijski pouk, kar smatra strokovno naobrazbo naših kmetovalcev za temelj vsemu kmetijskemu napredku. Razen pouka v družbeni podkovski šoli in gospodinjstvi šoli, ki jih ima glavni odbor v svoji oskrbi, se je za kmetijski pouk skrbelo ustnim potom in s pomočjo tiska. — Z družbenim glasilom »Kmetovalcem« je glavni odbor redno deloval za razširjanje kmetijske znanosti ter je poleg tega izdal več posebnih kmetijskih strokovnih knjig in spisov, kakor mi je bila čast že poprej poročati.

6. Kranjska čebela v svetovnem prometu

Uvodoma je opisana in pohvaljena izdaja knjižice o kranjski čebeli, ki jo je kranjska kmetijska družba izdala v angleškem jeziku v podporo trgovanju s kranjsko čebelo (glej poglavje 8). Med drugim je tudi zapisano: »Izdaja angleške brošure na Kranjskem je res nekaj nenavadnega in je to prvi slučaj te vrste, toda amerišskemu časopisu ni ravno to imponiralo. Presenečenje in začudenje mu je vzbudila drznost, da si kdo upa z enega kraja razpošiljati v vse dele sveta žive čebele in tudi jamčiti, da srečno dojdejo na določeni kraj.« V izogib prekupčevanju je svetovana neposredna prodaja. Za ohranitev dobrega imena, ki ga ima kranjska čebela, je potrebno preprečiti pogosto navado, da jo čebelarji v Ameriki sami razmnožujejo in potem prodajajo kot originalno uvožene. Na knjižico se je pohvalno odzval s posebnim pismom dr. E. F. Phillips, ki je zapisal: »Ameriški čebelarji, ki kupujejo kranjske čebele v Ameriki, se velikokrat pritožujejo, da uvožene čebele niso pristne kranjske sive planinske čebele. Upam pa, da se v bodoče ne bodo več pojavljale take pritožbe, ker si je kmetijska družba v Ljubljani glasom doposlane okrožnice naredila nalogo, le pristno sivo planinsko čebelo izvažati in na to gledati, da se po vsi Kranjski zopet uvede izvirna pasma.« V nadaljevanju je tudi zapisano: »Kranjska siva čebela ima največjo vrednost v tem, da služi za zboljševanje pasme drugih čebelnih vrst. V prvi vrsti daje tem krotkost, pridnost, utrjenost in rodovitnost. Če bi vsled tujega primešanja izginila čistokrvna noriška siva čebela, bi Kranjska prišla ob enega najdragocejših dohodninskih virov. Ta nevarnost je blizu, ker se čebele iz različnih krajev, čistoplemenske in mešane vseh vrst, ob gotovih časih spravljajo skupaj na pašo.«

7. Vprašanja s področja živinoreje (glej kazalo)

Kmetovalec je imel vpeljano stalno rubriko za vprašanja in nasvete. V letu

1911 so bralci posredovali 102 vprašanj na področju živinoreje, sedem na področju mlekarstva in pet na področju perutninarstva. In kaj so bralci spraševali (izbrani primeri vprašanj):

- Ali je bolje svinjam pokladati žito sirovo ali kuhano?
- Zakaj se vola pri delu močno potita?
- Kaj je vzrok, da imajo prašiči bolne noge?
- Ali se mora na živali poznati, če se lahko pita?
- Kaj je vzrok, da govedo ob spuščanju vode stopica z nogami in menca z repom?
- Kaj je vzrok, da kobila pogostokrat leži, stoka, se vlega na križ ali sedi kot pes?
- Kako bi ublažil bojevitost junice?
- Kako naj ravnam z volom, da pri delu ne bo hud?
- Kdaj po skotitvi je umestno svinjo zopet dati obrežiti?
- Ali res telice dvojčice niso za plemo?
- Ali je res taka žrebica manj vredna, ki ima gornjo čeljust daljšo?
- Ali je za plemensko svinjo deteljno seno dobra krma?
- Kaj je kobili, da pri delu težko diha in kašlja?
- Ali bi kazalo kozi pokladati oljne tropine?
- Ali se dobi tudi taka koza, ki se pase večinoma po tleh?
- Ali je tak vol zdrav, ki veliko pije?
- Kakšna tla v svinjaku priporočate?
- Koliko časa rase goveja živina?
- Ali so betonska tla v hlevu priporočljiva?
- Ali se smejo doječe krave pripuščati?
- Ali je telica z velikim popkom sposobna za rejo?
- Kakšno razmerje je pri mleku med mero in vago?
- Ali je joghurt drugačno kislo mleko kakor domače?
- Kaj je vzrok, da kokoši nočejo nesti?
- Kako se more dognati spol gosi?

Rubrika »Vprašanja« je bila zelo pomembna možnost za neposredno svetovanje rejcem in zelo gospodarna pot za prenos znanja. Slovenski narod (1914) je v članku, posvečenem tridesetletnici izhajanja Kmetovalca, povzel iz članka »30 let«, ki ga je napisal odgovorni urednik Gustav Pirc, tudi naslednje: »Prav posebno pa skrb za raznovrstnost poučnega čtiva odgovori na vprašanja, ki dohajajo od kmetovalcev samih in so

Živinoreja

povod, da list tisto prinaša, kar kmetovalci zahtevajo. Z neznatnimi izjemami sem v 30 letih v »Kmetovalcu« sam odgovoril na 6754 vprašanj in na najmanj trikrat toliko vprašanj sem odgovoril naravnost in pismeno, kajti vsa vprašanja ne pridejo v list, in sem potem takem v teh 30 letih odgovoril na več kakor 20 000 vprašanj.«

Tudi za današnji čas bi morali podpreti in razširiti take rubrike ter jih umestiti neposredno na spletu. Preskusite svoje znanje in poiščite odgovore na gornja vprašanja.

8. Katere knjige in tiski s področja živinoreje so bili izdani v letu 1911?

Bibliografija slovenskih knjig in tiskov s področja živinoreje, ki so izšli do leta 1945, šteje že 466 enot in tudi tretja dopolnjena izdaja je objavljena na spletni strani: Digitalna knjižnica Slovenije.

V letu 1911 je bilo natisnjeno:

- Krmljenje z oljnimi tropinami. Gospodarska navodila štev. 18. Ljubljana 1911, 15 strani
- Jenko, Jožef. Kako sestavljati računske zaključke kmečkih zadrug? Kranj 1911, 64 strani
- Koledar »Kmetovega prijatelja« za leto 1911. Gorica 1911, 80 strani
- Legvart, Jakob. Koledar za kmetovalca za leto 1912. VII. Letnik. Ljubljana 1911, 159 strani in 48 strani prilog (knjigovodstvo)
- Phillips, E. P. Izrejevanje matic (poslovenil Toman, Aleksander). Ljubljana 1911, 149 strani
- Pravila živinorejske zadruge v Kandršah. Ljubljana 1911, 12 strani
- Poročilo o delovanju kmetijske družbe za Trst in okolico v Trstu za upravno leto 1910. Trst 1911, 15 strani
- The Carniolan Gray-Banded Alpine Bee. Wien 1911, 19 strani

Zadnjo knjigo (Kranjska sivo-pasasta alpska čebela) je izdala Kranjska kmetijska družba, ki je na ta način podprla trgovino s kranjsko čebelo. Namenjena je bila tujim strokovnjakom in čebelarjem, ki so se zanimali za našo čebelo. V knjigi so opisane dobre lastnosti naše kranjske čebele, opisan je kranjič in kranjski čebelnjak.

9. Novosti na področju zakonodaje v letu 1911

V letu 1911 je v slovenskem jeziku objavljen samo:

Ukaz ministrstva za železnice, s katerim se pojasnjuje ministrstveni ukaz z dne 10. februarja 1905. l. (drž. zak. št. 14) o objavljanju tarif za prevažanje oseb, prtljage, mrličev, živih živali in blaga po železnicah. Državni zakonik za kraljevine in dežele, zastopane v državnem zboru. Dunaj 1911, str. 153–154.

Dunajsko kmetijsko ministrstvo je v letu 1911 v nemškem jeziku objavilo za posamezne kraljevine šest zakonskih pravil: Zakon o čebelarstvu in pravilnik o njegovi izvedbi, tržni red za dunajsko osrednje tržišče za živino, o pospeševanju govedoreje in prašičereje, ureditev kastracije domačih živali in pravilnik o tem.

Slovenski čebelar je v letu 1911 nadaljeval z objavo zanimive študije, ki jo je napisal Zdošek - Čebela v zakonu. XIII(1910)9, str.141–142 in 10, 150–151 in 11, 168–170 in 12, 190–191 in XIV(1911)1, str.7–8 in 2, 20–21 in 3, 45–46 in 4, 58–60 in 5, 73–75 in 6, 83–84, Slovenski čebelar.

MISLI NA KONCU

Spoznali smo strokovni utrip na področju živinoreje, mlekarstva, čebelarstva in perutninarstva pred sto leti in poudarimo, da je veliko zapisanega v Kmetovalcu aktualno tudi v današnjem času. Bibliografija objavljenih del je bila bogata in strokovno pestra. Za osrednji članek tega letnika Kmetovalca smo izbrali sestavek: R. Legvart: Živinoreja, druga knjiga: Govedoreja, ki ga je v treh nadaljevanjih objavil urednik Gustav Pirc. Kritične strokovne ocene in pa predvsem kritika uporabljene slovenščine, tujih strokovnih izrazov so vredne tudi današnje pozornosti. Kje in kako poteka to danes? Nobena skrivnost ni, da formalno nikjer. Kot da bi imeli že vse urejeno in kakor da bi že vse znali. In to v času, ko je slovenski jezik še posebej potreben varovanja in razvoja na področju slovenskih strokovnih izrazov v kmetijstvu in živinoreji. Prevelika so bila pričakovanja, da bo to pospešil Zakon o živinoreji (2002), kjer je sicer dan velik poudarek usposabljanju, a so ta določila praktično razvrednotena s pravilniki, ki določajo za posamezna šolanja in usposabljanja skromna in premajhna števila ur ter nedorečene in neuskajane vsebine. Posebej je treba opozoriti tudi na sestavek »Kranjska čebela v svetovnem prometu«. Že pred sto leti je bilo poudarjeno ohranjanje genetske čistosti kranjske sive čebele, kar je bilo potem leta 1920 posebej zapisano tudi v SPOMENICI in o čemer

tečejo razprave tudi danes. Ali dovolj uspešno, pa bo odvisno predvsem od znanja udeleženi. Zelo zanimiva je bila tudi rubrika Vprašanja in predlagamo, da bi tudi za današnji čas morali podpreti take rubrike, najbolj neposredno na spletu, kar bi spodbudilo stalno usposabljanje in učenje, v prvi vrsti mladih naslednikov, ki jim moderne tehnologije niso neznane..

Zaključuje se cikel petih let, ko smo se seznanjali z objavami o živinoreji v Kmetovalcu pred sto leti. Strokovnemu utripu tistega časa se lahko s spoštovanjem priklonimo.

Tudi letos želimo, v tem zadnjem sestavku iz te serije, na koncu opozoriti, da je v Sloveniji v polnem razvojnem zagonu slovenska digitalna knjižnica (dosegljiva na spletnem naslovu: »<http://www.dlib.si/>«), kjer so neposredno dostopne nekatere kmetijske serijske publikacije in slovenske strokovne knjige na področju živinoreje. Ta knjižnica bodočnosti je vsak dan bogatejša in znanje je vse bolj neposredno dostopno vsem, ki to le hočejo. In hoteti bi morali vsi: rejci, strokovnjaki, učitelji, študenti, dijaki in vsi drugi. Vseživljenjsko učenje je nujna potreba in stalna naloga. Kliknite na DLIB.si in zajemite s polno žlico.

Viri

ALEX - Historische Rechts- und Gesetzestexte Online. <http://alex.onb.ac.at/Kmetovalec> : strokovna kmetijska revija. Letn. 28 (1911) št. 1–24

Pirc, Gustav. 30 let. 30(1913)24, str. 284, Kmetovalec

Spomenica Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov 1920. (http://web.bf.uni-lj.si/students/vnd/knjiznica/Skoberne_literatura/literatura/spomenica.pdf - 30. 4. 2008)

Šalehar, Andrej. Slovenske knjige in tiski s področja živinoreje. Izdaje do leta 1945. Prispevki k bibliografiji - tretja dopolnjena izdaja. Elektronski vir. Digitalna knjižnica Slovenije, Ljubljana 2011, 33 strani. URN:NBN:SI:DOC-NQ1J2QX2

prof. dr. Andrej Šalehar, zaslužni profesor,
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1230 Domžale